

ELŐSZÓ

A kötetben közölt tanulmányok és ismertetések a magyar és a szomszédos országok többségi nyelvei kétnyelvű szótárírásának történetét és mai helyzetét kívánják bemutatni.

Előzményként meg kell említeni, hogy az anyag jelentős része az MTA Nyelvtudományi Intézetében 2015. november 23-án a 10. „Szótárnap” keretében lezajlott konferencia előadásainak írott változata. E rendezvény keretén belül került sor az 5. szótárverseny eredményének ismertetésére, ill. a díjak kiosztására is.¹ Mindkét eseményt az MTA I. Osztálya keretein belül működő Szótári Munkabizottság szervezte meg.

A szótárnap előadások rendszerint egy téma köré szerveződnek, ez 2015-ben – Tolcsvai Nagy Gábornak, az MTA Nyelvtudományi Bizottsága elnökének sugallata nyomán – a magyar és a szomszédos országok többségi nyelveinek kétnyelvű lexikográfiája lett.

A konferencián szereplő felkért előadók a téma elismert szakemberei, mindnyájan felsőoktatási intézmények oktatói. Közülük a legtöbben áttekintették az adott nyelvpár szótárainak történetét, ill. leírták a jelenlegi helyzetet, részletesebben kitérve a legjobban hiányzó területekre vagy műfajokra. Az előadásokban visszatérő, többek által elmondásra érdemesnek tartott megállapításokból a következőket lehet kiemelni:

a) Sem az általános, sem a szaknyelvi meglévő kétnyelvű szótárak nem megfelelőek (mert nem eléggé korszerűek) a mai erősen és gyorsan változó világban. Az erőfeszítések és próbálkozások ellenére különösen nagy a hiány a szaknyelvi kétnyelvű szótárak tekintetében, holott a rendszerváltozás után szükség lenne ilyenekre, mert ezek nélkül nem lehetséges az anyanyelven történő szakképzés, ill. felgyorsul az átvételkel, tükkörfordítással stb. létrehozott, a magyarországitól eltérő kevert „helyi szaknyelv” kialakulása.

b) Az új szótárak rendszerint a régiekből építkeznek és ez nem mindig szerencsés (kiavult szavak/szójelentések felvétele, hibás ekvivalenciák

¹ Minderről lásd FÁBIÁN Zsuzsanna (2016) Szótárnap és Kiváló Magyar Szótár díj 2015. *Modern nyelvoktatás* XXII/1–2, 142–144.

továbbvitele, a két nyelv, ill. ezen belül az adott szaknyelv nem egyformán jó ismerete stb.).

c) Az elavulás veszélyét is magában hordozó igen hosszú átfutási idő (mert a szerzőknek a szótárírás csak nagy áldozatvállalással is járó „melléktevékenysége”, ill. mert a kiadók nem vállalják az anyagi kockázatot, vagy mert nehéz pályázati forráshoz jutni).

d) Esetleges koncepcionális (ill. olykor akár személyes) ellentétek megjelenése már a megkezdett munka közben (mely ezek miatt leáll, a már létrehozott anyagok elenyésznek).

e) Érdektelenség (azaz az erkölcsi és az anyagi támogatás hiánya) az adott ország intézményi és kiadói vonatkozásában.

A felkért előadók által írott változatban is elkészített tanulmányokban mind a hét környező nyelvnek (szlovák, ukrán, román, szerb, horvát, szlovén, német/osztrák) a magyarral párba állított lexikográfiájáról szó esik.

A konferencia anyagán túl szerepelnek azonban a kötetben olyan írások is, amelyek speciálisabb témákat dolgoznak fel, és amelyek bizonyos részletek feltárásával gazdagítják az átfogóbb jellegű tanulmányok tartalmát. Ebbe a körbe az egy-egy konkrét szótárról vagy szótáríróról szóló tanulmányok tartoznak, melyekben a kimondottan lexikográfiai vonatkozások mellett tágabb, történelmi vagy életrajzi vonatkozások is feltárolnak. Ezen írások körében igyekeztünk a témakörünkbe tartozó, a legutóbbi időkben publikált szótárak bemutatásának is teret szentelni.

Itt jegyzem meg, hogy a tanulmányok elrendezésének sorrendje földrajzi nézőpontú (azaz: a szomszédos országok nyelveinek északról indulva az óramutató járásával megegyező sorrendjében szerepelnek). A tanulmányokban a nyelvek neve közötti / jelet az „oda-vissza” reláció értelmében, a megfogalmazás egyszerűsítése céljából alkalmaztuk (pl. magyar/horvát szótárak).

Megköszönöm a kötet szerzőinek az együttműködést és a lektoroknak a tanulmányok szakértő bírálatát. Külön is kifejezem hálámat Lukácsné Bajzek Máriának (ELTE BTK Szlavisztikai Intézet), aki sokat segített a kötet koncepciójának kialakításában, és közvetítést is vállalt a szlavista tanulmányírók felkérésében.

Fábián Zsuzsanna